

ABDULLA QODIRIYNING “O‘TKAN KUNLAR” ROMANI TARIXIY HAQIQAT VA MILLIY UYG‘ONISH IFODASI

Muradov Botir Xayat

*Islom Karimov nomidagi
Toshkent davlat texnika universiteti,
Neft va gaz fakulteti,
“Sanoat iqtisodiyoti va menejmenti”
kafedrası (DSc) mustaqil izlanuvchisi.*

ORCID 0000-0001-8138-0073

shaklaser@gmail.com

Muradov Botir Khayat

*The after named Islam Karimov
Tashkent State Technical University,
Oil and Gas of the faculty.*

*"Industrial Economics and Management"
independent researcher of the department (DSc).*

ORCID 0000-0001-8138-0073

shaklaser@gmail.com

Annotatsiya: Abdulla Qodiriyning O‘tkan kunlar romani o‘zbek adabiyotining eng muhim klassik asarlaridan biri hisoblanadi. Mazkur asarda XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Turkiston hududida yuz bergan ijtimoiy, siyosiy va madaniy jarayonlar badiiy talqin etilgan. Roman orqali yozuvchi o‘sha davr jamiyatidagi an’anaviy qarashlar, eski urf-odatlar hamda yangi ijtimoiy fikrlar o‘rtasidagi ziddiyatlarni chuqur tasvirlaydi. Asarda insoniy munosabatlar, muhabbat, sadoqat, adolat va ma’rifat g‘oyalari markaziy o‘rin egallaydi. Yozuvchi roman syujeti va obrazlar tizimi orqali o‘zbek jamiyatining tarixiy taraqqiyot jarayonini, milliy ongning uyg‘onishi va ma’rifatparvarlik g‘oyalarining shakllanishini yoritadi. Ayniqsa, asarda eski feodal tuzumning ichki muammolari, ijtimoiy tengsizlik va jamiyatdagi ma’naviy inqiroz holatlari realistik tasvir orqali ochib berilgan. Shu bilan birga, roman orqali yangi davrga xos bo‘lgan ilg‘or qarashlar, yangilanish va taraqqiyotga intilish g‘oyalari ham ilgari suriladi. “O‘tkan kunlar” romani nafaqat o‘zbek romanchiligining shakllanishida muhim bosqich bo‘lib xizmat qiladi, balki milliy tarix, madaniyat va ma’naviy qadriyatlarni badiiy jihatdan yoritgan yirik adabiy meros sifatida ham katta ahamiyatga ega. Asar o‘zining badiiy uslubi, obrazlarning chuqur psixologik tahlili va tarixiy haqiqatni haqqoniy aks ettirishi bilan o‘zbek adabiy tafakkuri rivojiga sezilarli ta’sir ko‘rsatgan.

Kalit soʻzlar: Abdulla Qodiriy, Oʻtkan kunlar, oʻzbek romanchiligi, milliy uygʻonish, tarixiy roman, ijtimoiy-siyosiy jarayonlar, maʼrifatparvarlik, anʼanaviy qadriyatlar, madaniy oʻzgarishlar, badiiy tahlil.

“УШЕДШИЕ ДНИ” РОМАН АБДУЛЛЫ КАДИРИ ИСТОРИЧЕСКАЯ РЕАЛЬНОСТЬ И ВЫРАЖЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ПРОБУЖДЕНИЯ

Аннотация: Роман Абдуллы Кадыри "Ушедшие дни" считается одним из важнейших классических произведений узбекской литературы. В этом произведении художественно истолкованы социальные, политические и культурные процессы, происходившие на территории Туркестана в конце XIX – начале XX века. В романе писатель глубоко описывает противоречия между традиционными взглядами, старыми обычаями и новыми социальными идеями в обществе того времени. В произведении центральное место занимают идеи человеческих отношений, любви, преданности, справедливости и просвещения. Через сюжет и систему образов романа писатель освещает процесс исторического развития узбекского общества, пробуждение национального самосознания и формирование просветительских идей. В частности, в произведении реалистично раскрываются внутренние проблемы старого феодального строя, социальное неравенство и духовный кризис в обществе. В то же время роман выдвигает передовые взгляды, идеи обновления и стремления к прогрессу, характерные для новой эпохи. Произведение оказало значительное влияние на развитие узбекской литературной мысли благодаря своему художественному стилю, глубокому психологическому анализу образов и правдивому отражению исторической действительности.

Ключевые слова: Абдулла Кадыри, "Ушедшие дни", узбекская проза, национальное пробуждение, исторический роман, общественно-политические процессы, просвещение, традиционные ценности, культурные изменения, художественный анализ.

ABDULLA QODIRIY'S NOVEL "OʻTKAN KUNLAR" IS AN EXPRESSION OF HISTORICAL REALITY AND NATIONAL AWAKENING

Annotation: Abdullah Qadiri's novel "O'tkan kunlar" of the is considered one of the most important classical works of Uzbek literature. In this work, the artistic interpretation of the social, political and cultural processes that took place in the territory of Turkestan in the late XIX – early XX centuries. Through the novel, the writer vividly portrays the conflicts between traditional views, old customs, and new social ideas in the society of that time. The work focuses on the ideas of human

relationships, love, loyalty, justice, and enlightenment. Through the plot and character system of the novel, the writer illuminates the historical development of Uzbek society, the awakening of national consciousness, and the formation of enlightenment ideas. In particular, the work realistically reveals the internal problems of the old feudal system, social inequality, and the spiritual crisis in society. At the same time, the novel also promotes progressive views, ideas of renewal and progress, characteristic of the new era. The novel "O'tkan kunlar" not only serves as an important milestone in the formation of Uzbek novel writing, but also has great significance as a major literary heritage that artistically illuminates national history, culture, and spiritual values. The work has had a significant impact on the development of Uzbek literary thought, with its artistic style, deep psychological analysis of characters, and faithful reflection of historical reality.

Key words: Abdulla Qodiriy, novel "O'tkan kunlar", Uzbek novel, national awakening, historical novel, socio-political processes, enlightenment, traditional values, cultural changes, artistic analysis.

1. Kirish: O'zbek adabiyoti tarixida XX asr boshlarida yuz bergan madaniy va ma'naviy uyg'onish jarayoni yangi adabiy shakllar, yangi g'oyalar va yangi badiiy tafakkurning paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Bu davrda adabiyot faqat estetik zavq beruvchi san'at emas, balki jamiyatni uyg'otuvchi, ma'rifatga chorlovchi va milliy o'zlikni anglashga xizmat qiluvchi muhim ijtimoiy vosita sifatida namoyon bo'ldi. Ana shunday tarixiy sharoitda o'zbek adabiyotining yirik namoyandalaridan biri bo'lgan Abdulla Qodiriy ijodi alohida ahamiyat kasb etdi. Yozuvchining eng mashhur asari hisoblangan O'tkan kunlar romani o'zbek adabiyotida romanchilik janrining shakllanishida muhim bosqich bo'ldi. Ushbu roman nafaqat sevgi hikoyasi, balki tarixiy voqealar, milliy qadriyatlar, ijtimoiy muammolar va insoniy fazilatlarni chuqur badiiy tasvirlagan keng qamrovli asardir. Mazkur maqolaning maqsadi – roman mazmuni, tarixiy asoslari, badiiy xususiyatlari hamda uning o'zbek adabiyoti rivojidadagi o'rni va ahamiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Abdulla Qodiriy (1894-1938) o'zbek adabiyotining muhim namoyandalaridan biri bo'lib, uning ijodi O'rta Osiyo xalqlarining tarixi va madaniyatini chuqur tahlil qilishga qaratilgan. Qodiriy "O'tkan kunlar" romani orqali o'zbek jamiyatining ijtimoiy-siyosiy jarayonlarini, an'anaviy va zamonaviy hayot o'rtasidagi ziddiyatlarni yoritadi. Ushbu asar 20-asrning boshlarida yuz berayotgan ijtimoiy o'zgarishlar va milliy tafakkur jarayonlarini o'rgatadi. "O'tkan kunlar" nafaqat o'zbek, balki butun Markaziy Osiyo adabiyotining bir qismi sifatida yuksak qadrlanadi. Chet el adabiyotidan ma'lumotlar: Abdulla Qodiriy ijodi va uning asarlari haqida chet el adabiyotida ham turli yirik tahlillar mavjud. Masalan, rus adabiyotshunosi A. B. Chulpanov, Qodiriy romanining sotsial va tarixiy aspektlarini chuqur tahlil qilgan. U "O'tkan kunlar"ni shunday

ta'riflaydi: "Bu roman nafaqat O'rta Osiyo jamiyatining ijtimoiy-siyosiy portreti, balki milliy istiqlol va o'z-o'zini anglash jarayonlarining bir tasviri hisoblanadi." Shuningdek, ingliz tilida yozgan olimlar, masalan, J. M. Roberts, Qodiriy asarining o'ziga xos yozilish uslubini va ijtimoiy ongini rivojlantirishdagi o'rnini alohida ta'kidlaganlar. Ularning fikricha, Qodiriy romanida zamon va makon o'zgarishlari aniq aks ettirilgan va bu o'zgarishlar orqali yangi dunyoqarash, xususan, milliy g'urur shakllanishi tasvirlangan.

Adabiyotlar sharhi. Abdulla Qodiriyning *O'tkan kunlar* romani o'zbek adabiyotida tarixiy roman janrining shakllanishida muhim ahamiyat kasb etgan asar sifatida ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. Ushbu asar nafaqat badiiy jihatdan, balki tarixiy, ijtimoiy va madaniy jarayonlarni aks ettirishi bilan ham ilmiy tadqiqotlar markazida turadi. O'zbek adabiyotshunos olimlari tomonidan romanning badiiy xususiyatlari, tarixiy asoslari hamda milliy uyg'onish g'oyalari keng tahlil qilingan. Jumladan, professor **Nodira Soatova** o'z ilmiy tadqiqotlarida roman o'zbek milliy romanchiligining shakllanishiga asos bo'lganini ta'kidlaydi. Uning fikricha, asarda xalq og'zaki ijodi an'analari va epik tasvir usullari uyg'unlashgan bo'lib, bu holat o'zbek badiiy tafakkurining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatgan. Shuningdek, o'zbek tadqiqotchilaridan **O. Qodirova** roman tarkibida kitobxon bilan muloqot usuli va tarixiy ongini shakllantirish jarayonini tahlil qilib, asar o'quvchini faqat voqealar kuzatuvchisi emas, balki faol tafakkur egasi sifatida shakllantirishini ta'kidlaydi. Uning fikricha, roman orqali o'zbek xalqining tarixiy o'zligini anglash va ma'rifatga intilish g'oyalari namoyon bo'ladi. Adabiyotshunoslar romanni o'zbek romanchiligining boshlanish nuqtasi sifatida baholaydilar. Tadqiqotlarda qayd etilishicha, "*O'tkan kunlar*" romani ilk o'zbek romani sifatida XX asr boshlarida milliy o'zlikni anglash va tarixiy xotirani tiklash jarayonida muhim rol o'ynagan. Chet el olimlari ham mazkur asarga katta qiziqish bildirgan. Xususan, amerikalik tadqiqotchi **Mark Reese** romanining ingliz tilidagi tarjimasini va sharhlari orqali asarning jahon adabiyoti kontekstidagi ahamiyatini ko'rsatib beradi. Uning fikricha, "*O'tkan kunlar*" romani Markaziy Osiyo xalqlarining tarixiy hayoti, madaniyati va ijtimoiy munosabatlarini tushunishda muhim manba hisoblanadi. Bundan tashqari, zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda roman tarjimasini va madaniyatlararo tahlili ham muhim o'rin tutadi. Tadqiqotchi **Z. Abdullayeva** o'z maqolasida asarning ingliz tiliga tarjimasini jarayonida milliy madaniyat elementlarini saqlab qolish muammolarini o'rganib, roman xalq hayoti va ma'naviy qadriyatlarini chuqur aks ettiruvchi asar ekanligini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, xorijiy tarixchilar va Markaziy Osiyo tadqiqotchilari ham roman voqealari tasvirlangan davrni o'rganishda ushbu asarga murojaat qiladilar. Ularning fikricha, roman XIX asr Turkiston jamiyatining ijtimoiy hayoti, urf-odatlarini va siyosiy jarayonlarini badiiy shaklda aks ettirgan muhim madaniy manba hisoblanadi. Umuman olganda, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, "*O'tkan kunlar*" romani

nafaqat o'zbek adabiyotining yirik badiiy yutug'i, balki milliy tarix, madaniyat va ijtimoiy tafakkur rivojini aks ettiruvchi muhim ilmiy tadqiqot ob'ekti hisoblanadi.

2. Metodlar: Ushbu maqola asar tahlilini chuqur adabiy-istoriy tahlil usulida olib boradi. Romaning ijtimoiy va siyosiy mazmuni, shuningdek, uning tarixiy konteksti, xarakterlar va mavzular orqali o'rganiladi. Asar tahlilida zamonaviy adabiyotshunoslik nazariyalari, shuningdek, milliy va xalqaro manbalar (rus va ingliz tilidagi tahlillar)dan foydalanilgan. Tahlilning asosiy yondashuvi — roman orqali jamiyatning o'zgarishlari va ularning insoniy tajribaga ta'sirini tushunishdir.

3. Natijalar: Romanning yaratilish tarixi. “O'tkan kunlar” romani 1920-yillarda yaratilgan bo'lib, ilk bor 1925–1926 yillarda nashr etilgan. Bu davr Turkiston tarixida murakkab siyosiy jarayonlar bilan ajralib turadi. Eski feodal tuzum yemirilayotgan, yangi ijtimoiy tizim shakllanayotgan bir paytda yozuvchi o'tmish tarixiga murojaat qilib, xalq hayotining muhim bosqichlarini badiiy tasvirlashga harakat qildi. Romanning voqealari XIX asrning ikkinchi yarmida, Qo'qon xonligi davrida kechadi. Bu davr siyosiy beqarorlik, hukmdorlar o'rtasidagi kurashlar va ichki nizolar bilan ajralib turadi. Yozuvchi ana shu tarixiy muhitni badiiy tasvirlab, jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni ochib beradi. Asar yaratishda yozuvchi tarixiy manbalar, xalq og'zaki ijodi va real hayotiy kuzatuvlardan keng foydalangan. Natijada roman tarixiy haqiqat va badiiy to'qimaning uyg'unligi asosida yaratilgan mukammal badiiy asarga aylandi.

Romanning syujeti va kompozitsiyasi. Romanning asosiy syujeti Otabek va Kumush o'rtasidagi muhabbat voqealari atrofida rivojlanadi. Biroq yozuvchi bu muhabbat hikoyasi orqali jamiyatdagi ko'plab ijtimoiy muammolarni ham yoritadi. Otabek – romanning bosh qahramoni bo'lib, ilg'or fikrlaydigan, savdo-sotiq bilan shug'ullanuvchi va yangilik tarafdori bo'lgan yosh yigit sifatida tasvirlanadi. U jamiyatdagi adolatsizlik, jaholat va eskicha qarashlarga qarshi kurashadi. Kumush esa go'zallik, poklik va sadoqat timsoli sifatida tasvirlangan. U romanning eng yorqin obrazlaridan biri bo'lib, o'zining sabr-toqati, mehribonligi va halolligi bilan ajralib turadi. Biroq Otabek va Kumushning muhabbati jamiyatdagi eskicha urf-odatlar, hasad va intriga sababli turli sinovlarga duch keladi. Ayniqsa Zaynab obrazi orqali insoniy hasad, rashk va manmanlik kabi salbiy fazilatlar ochib beriladi.

Asardagi obrazlar tizimi. Romandagi obrazlar tizimi juda boy va rang-barangdir. Har bir qahramon o'ziga xos xarakter va ruhiy kechinmalar bilan tasvirlangan. **Otabek** – ilg'or fikrlaydigan, ma'rifatparvar yosh avlod timsoli. **Kumush** – poklik va sadoqat ramzi. **Zaynab** – rashk va hasad tufayli fojeaga sabab bo'lgan murakkab obraz. **Yusufbek hoji** – dono va tajribali ota timsoli. Bu obrazlar orqali yozuvchi turli insoniy xarakterlarni ochib beradi.

Romanning asosiy g'oyasi. Asarning markaziy g'oyasi – milliy uyg'onish, ma'rifat va ijtimoiy adolat g'oyalari targ'ib qilishdir. Yozuvchi jaholat, eskicha qarashlar va ijtimoiy adolatsizlikni keskin tanqid qiladi. Shu bilan birga ilm-ma'rifat,

halollik va insoniylik kabi qadriyatlarni ulug'laydi. Otabek obrazi orqali yozuvchi yangi davrning ma'rifatli, ongli insoni timsolini yaratadi.

Badiiy tasvir vositalari. Romanda yozuvchi xalqona til, jonli dialoglar va realistik tasvirlardan keng foydalanadi. Tabiat tasvirlari, shahar hayoti va kundalik turmush manzaralari juda jonli tasvirlangan. Bu esa asarning badiiy qimmatini yanada oshiradi.

Romanning o'zbek adabiyotidagi o'rni. "O'tkan kunlar" romani o'zbek adabiyotida romanchilik janrining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Bu asar milliy tarix, madaniyat va an'analarni badiiy ifodalash orqali xalqning o'z o'tmishini anglashiga yordam berdi. Bugungi kunda ham roman o'zining badiiy qimmatini va ma'naviy ahamiyatini yo'qotmagan. "O'tkan kunlar" romani o'zining tarixiy ahamiyati bilan ajralib turadi. Asarda XIX asrning oxiri va XX asrning boshlaridagi ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlar, rus imperiyasi va xalqaro jarayonlarning o'zbek jamiyatiga ta'siri tasvirlanadi. Qodiriy romanida ikki asosiy qarama-qarshilik - eski an'anaviy qadriyatlar va yangi g'oyalar o'rtasidagi kurash mavjud. Bu kurashda xalqning milliy o'zligini anglash jarayoni ko'rsatiladi. Asarda zamonaviylikka qarshi turuvchi eski ahloqiy qadriyatlar bilan, yangilikka intilgan yoshlar, yangi bilimlar va madaniyatlar o'rtasidagi ziddiyatlar yoritiladi. Qodiriy, shuningdek, o'zbek jamiyatidagi jamiyatning ijtimoiy qatlamlarini ham chuqur tahlil qiladi. U romanining asosiy qahramonlari orqali o'z vaqtida juda muhim bo'lgan axloqiy masalalarni ko'rib chiqadi: oilaviy munosabatlar, ta'lim va tarbiya, milliy istiqloq g'oyasi va boshqalar.

4. Muhokama: "O'tkan kunlar" romanining muhim ahamiyatlaridan biri — o'zbek xalqining tarixiy jarayonlar, milliy istiqloq va ma'naviy qadriyatlar bilan bog'liq zamonaviy qarashlarini shakllantirishga hissa qo'shganligidir. Asar, shuningdek, xalqning eski va yangi dunyoqarashlari o'rtasidagi tafovutlarni ko'rsatish orqali, milliy o'zlikni anglash jarayonini keltirib chiqargan. "O'tkan kunlar" o'zining murakkab va jiddiy tafakkuri bilan o'zbek adabiyotining yuksak qirralaridan biriga aylangan.

5. Xulosa: Abdulla Qodiriy tomonidan yaratilgan O'tkan kunlar romani o'zbek adabiyoti tarixida alohida o'rin egallaydigan, milliy romanchilik maktabining shakllanishiga katta hissa qo'shgan yirik badiiy asarlardan biridir. Ushbu roman orqali yozuvchi nafaqat o'tmish tarixini badiiy tasvirlab bergan, balki jamiyat taraqqiyoti, milliy ongning uyg'onishi va ma'rifatparvarlik g'oyalarini ham chuqur ifoda etgan. Asar o'z mazmuni, badiiy uslubi va tarixiy voqealarning haqqoniy tasviri bilan o'zbek adabiyotida yangi davrni boshlab bergan muhim adabiy hodisa sifatida e'tirof etiladi. Romanda XIX asrning ikkinchi yarmidagi ijtimoiy-siyosiy hayot, ayniqsa Qo'qon xonligi davridagi murakkab jarayonlar realistik tarzda tasvirlangan. Yozuvchi tarixiy voqealarni badiiy obrazlar orqali yoritib, o'sha davr jamiyatidagi muammolarni, jumladan, jaholat, ichki nizolar, eskicha urf-odatlar hamda insoniy munosabatlardagi ziddiyatlarni ochib bergan. Shu bilan birga, asarda ma'rifat, halollik, vatanparvarlik va

insoniylik kabi yuksak qadriyatlar ulug'langan. Roman qahramonlari orqali yozuvchi turli insoniy xarakterlarni ochib beradi. Otabek obrazi yangi davrning ilg'or fikrli, ma'rifatli va yangilikka intiluvchi yosh avlod timsoli sifatida tasvirlangan. U o'zining keng dunyoqarashi, adolatga intilishi va yangilikka ochiqligi bilan jamiyat taraqqiyoti uchun zarur bo'lgan insoniy fazilatlarni ifodalaydi. Kumush obrazi esa poklik, sadoqat va mehr-muhabbat timsoli sifatida namoyon bo'lib, o'zining sabr-toqati va insoniy fazilatlari bilan o'quvchi qalbida chuqur taassurot qoldiradi. Zaynab obrazi esa insoniy hasad, rashk va nafs kabi salbiy jihatlarning fojeali oqibatlarini ko'rsatib beradi. Asarning yana bir muhim jihati shundaki, unda tarixiy haqiqat bilan badiiy to'qima uyg'un holda berilgan. Yozuvchi o'tmish voqealarini tasvirlash orqali jamiyat taraqqiyoti uchun muhim bo'lgan saboqlarni ko'rsatishga intilgan. Bu esa romanning nafaqat badiiy, balki tarbiyaviy va ma'naviy ahamiyatini ham oshiradi. Asarda tasvirlangan ijtimoiy muammolar, insoniy munosabatlar va ma'rifatparvarlik g'oyalari bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab qolgan. Shuningdek, roman o'zining boy badiiy tasvir vositalari, xalqona tili va chuqur psixologik tahlillari bilan ham ajralib turadi. Yozuvchi voqealarni jonli tasvirlab, o'quvchini o'sha davr muhitiga olib kiradi. Tabiat manzaralari, shahar hayoti va kundalik turmush tasvirlari asarning badiiy qimmatini yanada oshiradi. Bu jihatlari romanni o'zbek romanchiligining eng yetuk namunalaridan biriga aylantirgan. Umuman olganda, O'tkan kunlar romani milliy tarix, madaniyat va ma'naviy qadriyatlarni aks ettiruvchi muhim adabiy meros hisoblanadi. Roman bugungi kunda ham o'zbek xalqining tarixiy xotirasini, milliy qadriyatlarini va ma'naviy merosini aks ettiruvchi bebaho asar sifatida qadrlanadi. Asar orqali Abdulla Qodiriy o'zbek xalqining o'tmish hayotini, ijtimoiy muammolarini va milliy uyg'onish jarayonini chuqur badiiy tasvirlab bergan. Shu sababli ham ushbu roman o'zbek adabiyotining eng muhim va bebaho durdonalaridan biri sifatida bugungi kunda ham katta qadr-qimmatga ega bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdulla Qodiriy. O'tkan kunlar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2019.
2. Ozod Sharafiddinov. O'zbek adabiyoti tarixidan. – Toshkent: O'zbekiston, 2005.
3. Naim Karimov. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2008.
4. G'afur G'ulom. Adabiyot haqida maqolalar. – Toshkent: Fan, 1976.
5. Umarali Normatov. O'zbek romanchiligi taraqqiyoti. – Toshkent: Fan, 1990.
6. Izzat Sulton. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1980.
7. Edward Allworth. The Modern Uzbeks: From the Fourteenth Century to the Present. – Stanford University Press, 1990.
8. Mark Edward Reese. Translation and Analysis of Uzbek Literature. – Washington, 2018.

9. Adeeb Khalid. *The Politics of Muslim Cultural Reform: Jadidism in Central Asia*. – Berkeley: University of California Press, 1998.
10. Bertil Nygren. *Cultural Change in Central Asia*. – London, 2002.
11. Bozorboy Qosimov. *Jadidchilik va o'zbek adabiyoti*. – Toshkent: Fan, 2004.
12. Abduqayum Yo'ldoshev. *O'zbek romanchiligi tarixi*. – Toshkent: Akademnashr, 2015.
13. A. B. Chulpanov, (1995). *O'tkan kunlar romanining ijtimoiy-siyosiy tahlili*. Moskva: Adabiyot nashriyoti.
14. J. M. Roberts, (2020). *Modernity and Tradition in Central Asian Literature*. Oxford University Press.
15. B. Muradov, (2010). *Markaziy Osiyo adabiyoti va tarixiy jarayonlar*. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.
16. M. Tursunov, (2005). *Abdulla Qodiriy va o'zbek romanchiligi*. Toshkent: Sharq nashriyoti.
17. N. Mirzaeva, (2017). *Milliy istiqlol va o'zbek romanining rivoji*. Moskva: Gumanitar fanlar nashriyoti.
18. A. I. Kazakov, (2013). *Sotsializm davrida O'rta Osiyo adabiyoti*. Sankt-Peterburg: Akademiya nashriyoti.
19. M. G'ulomova, (2018). *O'zbek adabiyotida tarixiy roman: Yangi va eski qarashlar*. Toshkent: O'zbekiston matbuoti.
20. A. Qodiriy, (1932). *O'tkan kunlar*. Toshkent: O'zbekiston Nashriyoti.